

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ”
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Десислава Минчева Димитрова

МОРФОЛОГИЧНАТА КАТЕГОРИЯ СЪСТОЯНИЕ НА ДЕЙСТВИЕТО
(БЪЛГАРСКИТЕ ПЕРФЕКТНИ ФОРМИ) И ПЕРФЕКТЪТ В
ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИТЕ ЕЗИЦИ (ФРЕНСКИ, АНГЛИЙСКИ,
НЕМСКИ) В ПАРТИЦИПАЛЕН КОНТЕКСТ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на
образователната и научна степен „доктор”

Област на висшето образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Докторска програма: Съвременен български език (Морфология)

Научен ръководител:

доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров

Пловдив, 2020 г.

Дисертационният труд „Морфологичната категория състояние на действието (българските перфектни форми) и перфектът в западноевропейските езици (френски, английски, немски) в партиципиален контекст“ е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедрата по български език при Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ на 8 юли 2020 г.

Дисертационният труд съдържа 338 стандартни компютърни страници и се състои от увод, четири глави, заключение, библиография (108 заглавия на кирилица и 51 на латиница), списък на ексцерпирани източници и две приложения.

Научно жури:

проф. д.ф.н. Вера Тервел Маровска

проф. д-р Красимира Славчева Алексова

проф. д-р Димитър Димитров Попов

доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва

доц. д-р Цвета Христова Луизова-Хорева

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 16 октомври 2020 г. от ..... часа в .....на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Ректорат, ул. „Цар Асен“ 24.

Материалите по защитата са на разположение в Университетската библиотека, Ректорат, ул. „Цар Асен“ 24.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА: Значението резултативност в българската глаголна парадигма и обособяването на морфологичната категория състояние на действието

- I. Основни научни становища за резултативното значение на перфектните форми в българския език
- II. Значението резултативност в българската партиципиална парадигма

ГЛАВА ВТОРА

- I. Основни научни становища за перфектните форми в западноевропейските езици (френски, немски, английски)
  1. *Произход, развой и семантика на френските перфектни форми*
  2. *Произход, развой и семантика на английските перфектни форми*
  3. *Произход, развой и семантика на немските перфектни форми*
- II. Значението резултативност в парадигмата на нефинитните форми
  1. Нефинитна резултативност във френския език
  2. Нефинитна резултативност в английския език
  3. Нефинитна резултативност в немския език

ГЛАВА ТРЕТА: Релацията резултативност – свършен вид в съпоставителен аспект

1. Морфологичната категория състояние на действието и аспектуалността. Оразличаване на понятията резултативност и свършен вид
2. Функционално-семантични аналози на българския свършен вид във френския език
3. Функционално-семантични аналози на българския свършен вид в английския език
4. Понятията вид и aktionsart
5. Функционално-семантични аналози на българския свършен вид в немския език

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА: Релацията състояние на действието – залог в съпоставителен аспект

1. Морфологичните категории състояние на действието и залог в българския и във френския език
2. Морфологичните категории състояние на действието и залог в българския и в английския език
3. Морфологичните категории състояние на действието и залог в българския и в немския език

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

ПРИЛОЖЕНИЕ №1

Нефинитни резултативни форми в „Малкият принц“ (Таблица № 1)

Лингвистични съответствия на френските резултативни причастия (миналите причастия) в българския, в немския и в английския език. Аспектуална характеристика на причастията

Нефинитни резултативни форми в „Малкият принц“ (Таблица № 2)

Лингвистични съответствия на френските, английските и немските резултативни / акционни инфинитиви в българския език. Аспектуална характеристика на резултативните форми

Финитни резултативни форми в „Малкият принц“ (Таблица № 3)

Аспектуална характеристика на резултативните форми

ПРИЛОЖЕНИЕ №2

Анализ на резултативните форми в „Малкият принц“

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Обект на изследване в дисертационния труд е морфологичната категория *състояние на действието*, която се представя неординарно в партиципиален контекст (*пишещ – писаЛ*). Ядро е маркираната грамема *результативност*. Формите, които са нейни носители, провокират интереса на българските езиковеди още през Възраждането. И до наши дни „експертизата“ на перфектното значение продължава да генерира лингвистични проучвания и полемики. Един от щекотливите тематични дискурси несъмнено се обуславя от третирането на причастията като „подвластни“ на глаголите и оттам осмислянето на резултативността като вербално явление (*писаЛ е*). В съвременните граматика и лингвистични трудове резултативното изразяване се приписва на перфектните форми, които се представят като корелат на нерезултативните (неперфектни) форми в рамките на глаголна категория, независима от времето, и именувана *вид на действието*¹ / *категория на перфекта*². Интерпретацията на противопоставянето *результативност ~ нерезултативност* (*писаЛ е ~ пише*) като вербална опозиция обаче не се приема безрезервно от всички лингвисти. Приписвайки самостоен статут на партиципиалните форми като лексемен клас, К. Куцаров отбелязва, че резултатът от действие е граматикализирано значение в пределите на парадигмата на причастията. При финитните перфектни форми (в това число плусквамперфектни, футурни перфектни и т.н.) резултативната семантика се генерира именно от миналото свършено деятелно причастие, което е задължителен компонент от композираните перфектни форми. **Не са обект на проучване** случаите, в които еловата морфема функционира като флексия за преизказност³ или е част от състава на перфектни форми, сигнализиращи умозаключителна модалност⁴.

Налага се да споменем, че изборът на чуждите езици в контрастивното изследване не е самоцелен, а се обуславя от факта, че и във френския, и в английския, и в немския език се регистрира противопоставянето на акционни и резултативни (неперфектни ~ перфектни) форми. Изследователският ни интерес беше предизвикан от спецификите в

¹ Терминът е на Ив. Куцаров (вж. Куцаров 2007).

² Терминът е на В. Маровска (вж. Маровска 2005).

³ *Петър заминаЛ рано тази сутрин.*

⁴ *Петър вероятно е заминаЛ рано тази сутрин.*

акционнно-резултативното противопоставяне в западноевропейските езици, на чийто фон българският език се отличава⁵. Изборът на темата беше повлиян в голяма степен и от неизяснения характер на опозицията неперфектност ~ перфектност в западноевропейската лингвистика⁶, тъй като в някои граматични и лингвистични трудове перфектното значение се тълкува като перфективно (свършен вид), а неперфектното като имперфективно (несвършен вид). Вниманието ни провокираха и партиципиалните форми (в частност миналото причастие, *le participe passé*, *the past participle*, *das Partizip II*) като основен генератор на резултативното изразяване и самобитен клас думи, които неоснователно биват помествани в пределите на глаголната парадигма въпреки отличаващите ги от глагола лексико-граматични, морфологични и синтактични характеристики. Установената традиция днес, според която причастията не са със статут на самостоятелна лексемен клас, държи настрана езиковедите от проучвания, свързани с типични причастни категории. В граматиките партиципиалните форми се интегрират сред класа на глаголите под наименованието нелични глаголни форми. Близо цял век класификационният статус на причастията не буди интереса на изследователите. Ето защо и формално-семантичното изразяване на партиципиалните форми остава недоизяснено и често интерпретирано през призмата на глагола.

Основните цели, които си поставяме, са:

1. Да представим значението *резултативност* в светлината на традиционното му описание в рамките на българската глаголна парадигма.
2. Да потърсим следите, свидетелстващи за самостоятелния статут на причастията и подкрепящи в известна степен идеята партиципиалните форми да бъдат възстановени като самостоятелна лексемен клас думи.
3. Да изложим доводите на К. Куцаров, според които резултативната граматика в съвременния български език трябва да бъде преосмислена като партиципиална.
4. Да проверим как се дефинира семантиката на перфектните форми (съставна част на които е миналото причастие) в западноевропейската лингвистика (с оглед на френския, английския и немския език).

---

⁵ Например с липсата на резултативни инфинитиви (традиционно именуван минали инфинитиви / перфектни), от една страна, и с наличието на глаголен вид, от друга.

⁶ Налични са известни изключения (напр. А. И. Смирницки (1959) представя опозицията неперфектност ~ перфектност в границите на самостоятелна категория за времева отнесеност.

5. Да потърсим българските функционални съответствия на френските, немските и английските инфинитивни резултативни конструкции, потвърждаващи нефинитния характер на грамемата резултативност и в тези езици.
6. Да направим опит да оразличим понятията перфектност (значението резултативност) и перфективност (значението свършен вид) във френския, в английския и в немския език.
7. Да хвърлим светлина върху резултативното изразяване в границите на пасива в сравняваните езици.

За да се осъществят набелязаните цели, е необходимо да се изпълнят **следните задачи:**

На първо място трябва да се направи исторически преглед, проследяващ развоя на теорията за явлението *резултативност* (в контекста на перфектните форми) в българистиката (Глава първа) и в западноевропейската лингвистика (върху материал от френски, немски и английски език) (Глава втора). Още в началото се налага да споменем, че не предявяваме претенции, каквито би могъл да има един тесен специалист по трите западни езика, и при контрастивния анализ стъпваме на теоретичната основа, свързана със съвременната българска лингвистична традиция. Тъй като въпросът за перфектното изразяване е универсален и необозрим, описанието на изследванията по темата в западноевропейската лингвистика са селектирани. Анализираниите граматика и езиковедски съчинения са подбрани съобразно два аспекта – възникване и развой на перфектните форми в дадения език (френски, английски, немски); съвременни интерпретации на перфектните форми.

Налага се въпросът да се разгледа ретроспективно поради засвидетелстваните в историята на проучваните езици факти, които обуславят турбулентността в опитите на лингвистите да установят семантиката на перфекта в процеса на неговия развой до 17. век.

Традиционният прочит на резултативното изразяване като значение, присъщо на глаголната система (и по-конкретно на перфектните форми), ще бъде съзнателно отделен от представянето на резултативността като партиципиално граматикализирано значение. За целта към Глава първа в обособена част ще направим описание на морфологичната категория *състояние на действието* в партиципиален контекст във вида, в който я

представя в българистичната литература К. Куцаров, а в отделни раздели към Втора глава ще разгледаме нефинитните резултативни форми и в западноевропейската лингвистика.

С облигаторен характер е и диференцирането на значенията перфектност (резултативност) и перфективност (свършен вид) (Глава трета). Оразличаването има за цел да покаже, че перфектността не бива да се третира като перфективно аспектуално значение. Поради липсата на глаголни видове във френския, в английския и в немския език семантиката на свършения вид (перфективността) ще бъде интерпретирана през призмата на теорията за функционално-семантичните полета, чийто основоположник е известният руски лингвист А. В. Бондарко, а също и на основата на теорията за композиционния вид на Кр. Кабакчиев (1992, 2000), базирана на ранните постановки на Х. Веркхойл (1972). Възможността в контекста на перфектните форми да се експлицира аспектуалното значение имперфективност ще бъде „илюстрирана“ и посредством ексцерпираниите резултативни форми в приложението.

Следва да отделим нужното внимание и на релацията резултативно ~ акционно състояние – страдателен ~ деятелен залог. В Глава четвърта ще засегнем въпроса за наличието на акционно-резултативно противопоставяне в пределите на парадигмата на пасива в съпоставителен план.

В композиционно отношение дисертационният труд се състои от увод, четири глави, заключение, библиография, списък на ексцерпираниите източници и приложения.

Глава първа (Значението резултативност в българската глаголна парадигма и обособяването на морфологичната категория състояние на действието) представлява преглед на различните становища за значението резултативност. По-голямата част от коментираниите концепции са на български лингвисти, анализирани са и някои чуждестранни българисти като Ю. С. Маслов и Й. Линдстет. В книжовната продукция, която възрожденските граматисти ни завещават, откриваме първите опити да се дефинира семантиката на българския перфект. Най-близо до съвременния прочит на перфекта стои формулировката, която Ив. Момчилов предлага. Той посочва, че перфектните форми обозначават действие или състояние, което е било някога, но резултатът от него („следствието му“) са още налице (вж. Момчилов 1847: 52). В началото на 20. век е отпечатана студия на Ю. Трифонов, изцяло посветена на *-л-съм* съчетанията, в която като най-старо значение на еловите форми е отбелязано перфектното. Въпреки това

авторът допълва, че тъй като перфектното съчетание е образувано от две съставки, първоначално те са се „чувствали като отделни“ (Трифонов 1905: 156). От Л. Андрейчин нататък резултативността не убягва на нито един изследовател, занимаващ се с глаголна морфология. Долавят я дори учени, които смятат, че е само отнеък в перфектното изразяване. Тъй като традицията е наложила универсален модел от девет глаголни времена в българския език, голяма част от езиковедите интерпретират резултативното изразяване като част от граматическата категория време.

По-късно идеята българската перфектна парадигма да се преосмисли като маркирана грамема на самостоятелна морфологична категория „се ражда“ в разработките на П. Пашов (1965) и Г. Герджиков (1973). Заслугата за обособяването на морфологичната опозиция резултативност ~ нерезултативност в рамките на категория, която е независима от граматическото време, обаче има Ив. Куцаров (2007). Въпреки утвърждаването на акционно-резултативната опозиция в българската глаголна парадигма, въпросът за инвариантната семантика на маркираната грамема (на перфекта) остава актуален. Всъщност основателни са твърденията на редица лингвисти, отчитащи диферентни нюанси на перфектното изразяване с оглед на глаголния вид, глаголната основа или спрежение. В. Маровска например посочва, че експлицираната резултативност е тясно свързана с глаголния вид и по-конкретно с перфективните основи, което се дължи на типичния за тях видов признак „постигната цел на действието“ (Маровска 2005: 95). Аспектуалният признак „постигната цел на действието“, от друга страна, не се съвместява с признака *континуативност* (или още *итеративност*) на имперфективите. Оттук следва, че резултативността е характерна само за перфектните форми, образувани от аористните основи на свършените глаголи и първичните несвършени, „но също и за формите за аорист от перфективи, които са само резултативни, без да са перфектни“ (пак там). И тъй като резултативната семантика е в тясна релация със свършения вид, а се експлицира и от аориста, терминът *резултативност* според изследователката е неуместен, когато става въпрос за „категорията на перфекта“, затова го заменя с понятието *перфектност*. Не е случайно и обстоятелството, че някои изследователи говорят за „разновидности в значението на минало неопределено време“⁷ (Станков 1969: 76) от типа на актуален резултат, общ факт, презумптивност и др. Други, като Ст. Стойчев, разсъждават върху

---

⁷ Това е терминът, с който В. Станков означава перфекта.

някои претеритни употреби на перфектните форми (дистантнопретеритни (конклузивни – Д. Д.) и ренаративни (преизказни – Д. Д.). Очевидно е, че потенциалът на перфектните форми да проявяват вариативна семантика в контекста държи в плен изследователската мисъл.

Нашето убеждение е, че всички изброени перфектни прояви сами по себе си подсказват, че признакът резултативност не би могъл да се приеме безусловно като характеризиращ перфекта. Дори да оставим настрана субективномодалните и преизказните перфектни реализации, тъй като те са контекстово обусловени, квалитативното значение на перфекта например не може да бъде отъждествено без уговорки с понятието резултативност. Ив. Добрев също отчита факта, че традиционното определение на перфекта като средство за изразяване на „сегашно състояние, резултат от протекло в миналото действие” (Добрев 1973: 3), не е отразявало всички употреби на перфектните форми и в старобългарския език. Терминът *перфектност*, от друга страна, автоматично поражда идеята за изразяване чрез сложни глаголни форми.

Принадлежността на акционно-резултативното противопоставяне към глаголната парадигма също не остава неразколебана. Г. Герджиков например посочва че: „Глаголът *съм* е носител на темпоралните признаци на съответното резултативно време, причастието – на лексикалното значение и на значението „резултативност” (Герджиков 1973: 141). С оглед на тематичния дискурс ключово се оказва и твърдението на изследователя, че категорията „нешифърно време“ би могла да съществува в езика отделно от „базисното време“.

Във втората част на първата глава резултативното състояние се разглежда в партиципиален контекст. Тук е мястото да уточним, че един от аргументите, на базата на които К. Куцаров реставрира българската партиципиална парадигма, е **присъщата на причастията морфологична категория състояние на действието**. Отделянето на причастието от глаголната парадигма не е резултат на импровизирана лингвистична идея. Още в най-древни времена, на основата на някои теоретични постановки на Аристотел, александрийските граматичи създават същинското учение за частите на речта, а причастията се третират като самостоен клас думи. Видният представител на александрийската школа Аристарх Самотракийски разпределя думите в осем класа и посочва, че липсата на категориите *лице* и *наклонение* при причастията, които са присъщи

на глагола, са предпоставка за обособяването на партиципиалните форми като автономна част на речта (Кодухов 1974: 10 – 11). Причастията губят автономността си като лексемен клас в повечето разработки на руските езиковеди през 19. век. Дотогава причастието в руското езикознание се разглежда като самостоятелна част на речта, като се следва античната и средновековната традиция. За първи път в руската граматична литература причастието не намират място сред другите класове думи, а се разглеждат в раздела на глагола, при бележития руски учен Ал. Хр. Востоков (вж. Востоков 1831: 4). Българските граматисти, от друга страна, не успяват да изяснят формално-семантичния и класификационния статус на причастието до края на Възраждането. Партиципиалните форми се разглеждат от едни книжовници като отделна част на речта, а от други – като подвластни на глагола.

Обособявайки причастието като независим от глагола лексемен клас, К. Куцаров посочва, че в пределите на партиципиалната парадигма се противопоставят миналите причастия, които експлицират значението на перфекта, и сегашните причастия, експлициращи действителен атрибутивен признак, противоположен на перфектния. Резултативните партиципиални форми изразяват „актуализиране, репродуциране в състояние на резултат на извършено в предходен момент действие, явяващо се атрибутивен признак на назовано понятие от съществително име: *заспаЛ студент, влязъл закон; изорана нива, разбит наркоканал*“ (Куцаров, К. 2019: 325). Като единствен формален показател лингвистът посочва морфемата *-л*. Значението резултативност според автора се изразява в най-чист вид, когато еловите форми са образувани от инфинитивни (аористни) глаголни основи от първо и второ спрежение (*писал, обул, ходил*), както и от свършени глаголни основи от трето спрежение (*изгледал, нарисувал*). Правилно отбелязва К. Куцаров, че тези основи изразяват прекратеност, постигнатата цел на действието, а еловата морфема *-л* актуализира действието като резултат (вж. пак там). В границите на страдателната парадигма обаче авторът не открива маркер на резултативността. „Адективиращите морфеме *-м, -н* и *-т*“ според него са индикатори на страдателния залог. Отбелязва, че при пасивните причастия, образувани от свършени основи от първо и второ спрежение, опозицията резултативност ~ нерезултативност е възможна заради аористните основи на миналото страдателно причастие (*видим ~ видян, решим ~ решен*). Когато партиципиалните форми от страдателен залог са образувани от несвършени основи и/или от основи от трето спрежение, резултативната експликация на *-н/-т* причастието е

едновременно извънконтекстова (*спускаем ~ спускан*), но и контекстово обусловена (в резултативен контекст). Посочвайки страдателните причастия единствено като имплицитно (контекстово) изразяващи резултативност, той обосновава нерезултативната им сигнализация със следните примери: *Сега имотът е продаван; Парите, държани вкъщи, се обезценяват*. След което подчертава, че в друг контекст „същите форми могат да представят събитието като резултат: *Имотът вече е продаван няколко пъти; Държаните под ключ пари са изчезнали“ (пак там: 326). Изводът е, че значението резултат от действие, което се изразява в случаи на страдателнопричастна употреба, се обуславя от лексикални и/или синтактични средства.*

Прегледът на постановките в първата част на *Глава втора (I. Основни научни становища за перфектните форми в западноевропейските езици (френски, немски, английски)* има за цел да проследи как се дефинира семантиката на перфекта в западноевропейската лингвистика с оглед на френския, английския и немския език.

Във френските граматични трудове резултативната семантика се интерпретира по два начина. Среца се веднъж при дефиниране на перфекта (*passé composé*) (било то като инвариантно значение или частно такова) и втори път при обрисовката на аспектиалното значение перфективност (свършен вид). В отделни изследвания се изтъква, че в опозицията презенс ~ перфект (т.е. *passé composé*), имаща аспектиален характер, резултативността, изразявана от перфектната форма, е всъщност вариант на свършения вид (вж. Imbs 1981: 82). Аспектиално-темпорален е характерът на *passé composé* (PC) и според съвременните изследователи С. Азопарди и Ж. Бре. Те приписват две употреби на PC – *d’accompli du présent* (завършено сегашно) и *l’aorist de discours* (контекстуално минало време) (Azzopardi, Bres 2017).

Безспорно е, че във френския език перфектът функционира двойко – като времева форма, изразяваща резултат или факт от минало събитие към настоящия момент (*J’ai beaucoup vécu chez les grandes personnes. Живял съм много при възрастните*), както и като претеритна форма (*J’ai ainsi vécu seul, sans personne avec qui parler véritablement, jusqu’à une panne dans le désert du Sahara, il y a six ans. Живях така сам, без да имам с кого да разговарям истински, додето преди шест години кацнах аварийно в пустинята Сахара*)⁸. Жан-Пиер Декле и З. Генчева извеждат на преден план именно тези две основни

---

⁸ Примерите са от „Малкият принц“.

стойности на *passé composé* – резултативно състояние (*état résultant* (ER) и събитие (*événement* (EV)). Останалите значения на френското *passé composé* двамата изследователи определят като разновидности на резултативната стойност (вж. Desclés, Guentchéva 2003). Сред подвидовете откриваме две значения (*état inferential* и *état surprise*), които биха могли да се разглеждат като частни случаи, тъй като те носят субективномодален нюанс. В българския език перфектът има аналогични употреби, индикиращи модални значения. Резултативен е характерът на *passé composé* и според Кр. Алексова. В свое изследване тя посочва, че признаците, формиращи значенията на времената и в българския, и във френския език, са следните: „предходност“ (спрямо ориентационния момент А или М) – “*antériorité*”, „следходност“ (спрямо ориентационния момент А или М) – “*postériorité*”, „индиректност“ (отнесеност спрямо М, който е минал спрямо А) – “*indirectivité*”, и „перфектност“ (постакционен период, в който се актуализират последиците, резултатите от действието) – “*résultativité*” (Алексова, [http2](#)). Комбинацията от диференциалните признаци конструират глаголните времена. Българският перфект и френското *passé composé* са с аналогична характеристика. От една страна, притежават признака резултативност (перфектност), а от друга – изключват признаците индиректност, предходност и следходност (вж. Алексова, [http2](#)).

Във френския език (за разлика от българския език) има няколко морфема, с помощта на които се моделира миналото причастие. Това са: *-é* (за причастията, образувани от глаголи от първа група; това са глаголите, на които инфинитивната форма завършва на *-er* (*écouter*)); *-i* (за причастията, образувани от глаголи от втора група; това са глаголите, на които инфинитивната форма, завършва на *-ir* (*finir*)); *-i*, *-u*, *-s*, *-t* (за причастията, образувани от глаголи от трета група; това е групата на неправилните глаголи). Следователно като формални маркери на резултативността можем да посочим морфемите: *-é*, *-i*, *-u*, *-s*, *-t*.

Немският перфект също се реализира двояко – с перфектна и с претеритна семантика. Срв.: *Thomas trainierte gestern*⁹ (тук глаголната форма е синтетичният претеритум) и *Thomas hat gestern trainiert* (тук глаголната форма е аналитичният перфект). Докато на български език изборът на една от двете глаголни форми (на синтетичното минало време и на аналитичния перфект) е обвързан със семантика, характерна само за

---

⁹ Примерите са на Х. Краузе (вж. Krause 2007).

съответната форма (Срв.: *Томас тренира вчера* и *Томас е тренирал вчера*), на немски език приведените две изречения, както отбелязва и авторката, са взаимнозаменяеми. На практика Х. Краузе илюстрира реализацията на немския перфект с претеритална семантика, която може да се тълкува като контекстуален „синоним“ на претеритума.

Лингвистката посочва още, че това, което отличава перфекта от претеритума, е възможността на перфектната форма да се комбинира с наречия, които индикират не само минало време, но и сегашно и бъдеще време.

Hans hat gestern den Brief geschrieben (Ханс е написал вчера писмото).

Hans hat jetzt den Brief geschrieben (Ханс е написал сега писмото).

Hans hat morgen den Brief geschrieben *(Ханс ще е написал утре писмото)(вж. Krause 2007: 5).

В последното изречение е очевидна междуезиковата асиметрия. При преноса на български перфектът се заменя с футурум екзактум.

Според Р. Бойерле търсенето на инвариантна семантика на немския перфект е „някаква химера“. Неговото убеждение е, че Г. Хелбиг и Й. Буша (2005) обективно категоризират перфекта с три значения – миналото, сегашното резултативно и бъдещето резултативно (das präteritale, das gegenwärtig-resultative und das zukünftig-resultative) (вж. Bäuerle 2015).

Съпоставяйки стойностите на немските времеви форми с българските, П. Петков дефинира перфекта и в двата езика като изразяващ: „предходност на действието и едновременност на резултативните последици със сегашния ориентационен момент“ (Петков 1994: 65).

В трактовките, посветени на английския сегашен перфект, obligatorно присъства резултативността като характерна перфектна семантика. Изследователският стремеж обаче като че ли е диаметрално противоположен на стремлението на българистите на всяка цена да установят инвариантна семантика на перфекта. Семантиката на английския Present Perfect Б. Комри дефинира така: „Най-общо перфектът показва продължаващо значение на предишна ситуация“ (Comrie 1976: 52). В отделна глава обаче авторът описва някои по-специфични проявления на това основно значение, които нарича типове перфект (types of perfect) – perfect of result, experiential perfect, perfect of persistent situation, perfect of

recent past¹⁰. Уместна ни се струва забележката на Й. Дал, че назоваването на значенията като „типове перфект“ отправя към двустепенни модели на използване, при които не се разграничават, а се пресичат семантични и граматични или функционални езикови категории. Й. Дал подчертава, че всъщност става въпрос за типове употреби на перфекта (вж. Dahl 1985: 133). Анализаторите на английската вербална система обикновено извеждат по няколко значения, с които Present Perfect функционира в речта. Наред с „минало действие, което е релевантно към настоящата ситуация“ (Bybee, Perkins, Pagliuca 1994: 62), се представят и още значения: experiential (на лицето се приписва преживяно минало събитие), continuing (миналата ситуация продължава в настоящето) (вж. пак там). С други думи казано, постановките са фокусирани главно върху семантико-прагматичния аспект на въпроса. По отношение на типовете семантични експликации на Present Perfect изследователските интерпретации не се отличават съществено. Посочват се възможностите на сегашния перфект да експлицира резултативна семантика, да изразява преживяно събитие / придобит опит, да означава събитията като постоянна ситуация или пък да индикира събития от близкото минало. В опитите на лингвистите да изведат възможно най-прецизна инвариантна семантика обикновено се конкурират значенията резултат от действие и факт от преживяно събитие (придобит опит)¹¹, като без значение коя семантика е избрал даденият автор, той непременно посочва релевантността на резултата / придобития опит към настоящия момент. В отделни разработки се забелязва смесване на понятията перфектна употреба и перфектно значение. Неминуемо биват отбелязвани модални перфектни употреби, както и появата на английски перфектни форми в контекст за косвено изказване.

Лингвистът, който има принос за обособяването на перфектовидните форми като маркирана грамема на самостоятелна граматична категория в границите на английската темпорална система, е известният учен А. И. Смирницки¹². Авторът не пропуска да отбележи, че семантиката се пази и при субстантивация в примери от вида *the fallen*.

---

¹⁰ Резултативен перфект, перфект на преживяното / придобития опит, перфект на постоянната ситуация, перфект на близкото минало (преводът е мой – Д. Д.).

¹¹ Налични са и постановки, в които и двете значения фигурират в определението на Present Perfect.

¹² Предполага се, че постановките му са в основата на теорията за противопоставянето на акционни и резултативни времена на българиста П. Пашов (Пашов 1965).

Несъмнено приносен характер има обстоятелството, че А. И. Смирницки отчита паралелно морфологичните особености при финитните и нефинитните форми¹³.

Както във френския, така и в английския език формалната индикация на перфектното (резултативното) значение се носи от няколко морфеми. Това се дължи на спецификите в образуването на английското минало причастие. Тъй като голяма част от глаголите образуват формата си за минало време (Past Simple) и тази за причастията по един и същ начин – посредством морфемата *-ed*, то морфемата може да се посочи като маркер не само на минало време, но и на резултативността (когато морфемата е съставен компонент на партиципалната форма). От друга страна, *-en* се появява при някои форми на минало причастие като *proven* (доказан), *frozen* (замръзнал), *broken* (счупен). В тези случаи се диференцират миналото време (Past Simple) и миналото причастие. Срв.: *froze* (замръзна) и *frozen* (замръзнал); *proved* (доказа) и *proven* (доказан). Появата на морфемата *-en* при някои причастия, както и функционирането им като модификатори на съществителните (*shrunkен head*), е причината V-*en* морфемата да се посочва като флексия на миналото причастие, за да се разграничи от V-*ed* релационната морфема за минало време (вж. Delahanty, Garvey 1994: 98). Нашето убеждение е, че и двете партиципални морфеми (*-ed*¹⁴ и *-en*) индикират резултативността. В допълнение ще посочим, че са налице и формално немаркирани (т.е. непритежаващи специфична морфема) минали причастия от типа на *read*, *come*.

Можем да допуснем, прилагайки модела на К. Куцаров, че както в българския език, така и във френския резултативността е граматикализирано значение, или маркираната грамема (*un enfant assis* (седнало дете), *un livre fermé* (затворен учебник) в пределите на причастната категория *état d'action* (състояние на действието).

Срв.: *Lorsque je revins de mon travail, le lendemain soir, j'aperçus de loin mon petit prince assis là-haut, les jambes pendantes*¹⁵.

Когато се връщах от работа на другата вечер, видях отдалеч моя малък принц седнал горе с повесени крака.

Il but, les yeux fermés.

¹³ У автора предикативни и непредикативни форми.

¹⁴ Изключваме случаите, в които морфемата е част от формите, маркиращи минало време.

¹⁵ Примерите са от „Малкият принц“.

Той отпи със затворени очи.

Контрастът в междуезиков план (френско-български) по отношение на формалното изразяване на *резултативност* несъмнено се поражда от липсата на инфинитив в съвременния български език и наличието на инфинитив, от друга страна – сегашен и минал – във френския език. В следващата част на същата глава обект на анализ са т.нар. минали инфинитиви, които в изложението сме именували резултативни във връзка със семантиката, която експлицират. Инфинитивните резултативни форми се образуват от инфинитива на спомагателния глагол (*être* или *avoir*) и миналото причастие (*participe passé*): *avoir lu, avoir compris* (*чел / прочел съм, разбрал съм*¹⁶).

Тук е нужно да отбележим, че резултативните инфинитиви невинаги се превеждат на български език с перфект. Срв.: *Moi, je suis bien content d'avoir eu un ami renard... Много се радвам, че лисицата ми беше приятелка*¹⁷ – превод на френски резултативен инфинитив, който не е осъществен с перфект.

Категориите, които А. И. Смирницки разглежда като общи за финитни и нефинитни форми на английския глагол, са приложими и в системата на френските инфинитиви. Става въпрос за категориите състояние на действието¹⁸ (резултативно/ акционно) и залог. Всъщност това са типичните партиципиални категории, които разглежда и К. Куцаров в системата на българските причастия. Не приемаме позицията на А. И. Смирницки обаче, че друга обща категория е видът, тъй като аспектиалност във френския език се експлицира композиционно, а не непосредствено чрез видовата основа.

По наше мнение друга обща категория и за финитните, и за нефинитните глаголни форми се явява статусът¹⁹. В нейните граници се противопоставят грамемите положителен и отрицателен статус.

Срв.: *Je regrette d'être venu*²⁰.

Съжалявам, че дойдох / че съм дошъл.

Je regrette de n'être pas venu.

Съжалявам, че не дойдох / съм дошъл.

¹⁶ Български функционални аналози на резултативните инфинитиви са формите на изявителния перфект, аористни форми, плюсквамперфектни.

¹⁷ Примерът е от „Малкият принц“.

¹⁸ У А. И. Смирницки „категория за времева отнесеност“.

¹⁹ Повече за категорията статус вж. у Куцаров (Куцаров 2007: 364 – 407).

²⁰ Примерите са мои – Д. Д.

Наблюденията върху тези форми показват, че формални индикатори на резултативното значение и в този случай са морфемите, с които се образува миналото (резултативното) причастие.

Срв. : *Il croit avoir compris les conditios.*

*Той смята, че е разбрал условията. Il espère avoir passé les examens. Той се надява, че е взел изпитите*²¹.

Граемата резултативност (*resultativeness*) в английския език също откриваме в партиципиалната система (*fallen* – паднал, *broken* – разбит).

Както френската, така и английската партиципиална система разполага само с една форма, с която отговаря на българските две „минали“ причастия за деятелен и страдателен залог. В семантично отношение английското Past Participle може да се разглежда като деятелно или страдателно. Важно е да се отбележи, че са налице рестрикции при съчетаването на миналото причастие (когато е аналогично по значение на деятелното причастие) със съществителни имена. Става въпрос за причастия, формирани от изходни непреходни глаголи. Тези партиципиални форми не се комбинират „със съществителни имена по начин, сходен на българския“ (Кабакчиев 1998: 45). Срв.: *пристигналият влак* (**the arrived train*), *умрялото животно* (*the died animal) (пак там). Като изключения авторът посочва *the retired colleague, the vanished treasure* (*пенсиониралият се колега, изчезналото съкровище*) (вж. пак там).

В монографията на П. Фен „A Semantic and Pragmatic Examination of the English Perfect“²² има отделна глава, посветена на нефинитните перфектни форми. Още в уводните ѝ думи авторът изрично подчертава, че според него нефинитните перфектни форми носят същото основно значение като финитните. Съществена разлика между перфектния инфинитив и останалите нефинитни перфектни форми, набелязана от автора, е, че perfect infinitive може да се комбинира с модални глаголи.

Срв.: *He must have gone to Manchester yesterday*²³. *Той трябва да е отишъл в Манчестър вчера.*

He might have told her the day before. Може да ѝ е казал предния ден.

---

²¹ Примерите са мои – Д. Д.

²² „Семантичен и прагматичен преглед на английския перфект“.

²³ Примерите са на П. Фен.

Английският език разполага с допълнително причастие, наречено перфектно, което се образува от *ing*-формата на глагола *have* в комбинация с миналото причастие. То също експлицира резултативна семантика, както простото минало причастие.

Срв.: „**Having seen** it once you (one) can never forget it“ (Смирницки 1959: 280).

След като **си го видял** веднъж, ти никога не можеш да го забравиш. На български преводът е осъществен с перфект²⁴.

П. Фен илюстрира *experiential*-семантиката с перфектното причастие.

“She herself hadn’t a great deal in common with her younger sister; *not having seen* each other since before the war was not her fault (F. Y. Thompson)“ (Fenn 1987: 228).

Самата тя нямаше много общо с по-малката си сестра; това, че **не се бяха виждали** преди войната, не беше по нейна вина²⁵.

И в немския език резултативността като значение откриваме в пределите на партиципиалната парадигма на миналото причастие Partizip II (причастие второ) – **gebrochen, gelesen** – разбит / счупен, прочетен (*die gelesene Zeitung* – прочетенният вестник, *die zerbrochene Rippe* – счупеното ребро).

Като нефинитна резултативна форма в немския език може да се посочи т.нар. инфинитив перфект актив (Infinitiv Perfekt Aktiv) от типа *gelesen haben*. Срв.: *Ich bestätige, die Bedingungen gelesen zu haben, und erkläre mich mit deren Inhalt einverstanden.* (Потвърждавам, че **съм прочел / прочетох** условията и се съгласявам с тяхното съдържание). Преводът на немския резултативен инфинитив в конкретния контекст може да се осъществи на български език по два различни начина: 1) със сегашно резултативно време (перфект) (**съм прочел**); 2) с аорист (*прочетох*). Немската акционна-резултативна инфинитивна опозиция е от вида *lesen ~ gelesen haben* и е аналогична на френската инфинитивна корелация *lire ~ avoir lu*²⁶. Резултативните инфинитиви се образуват от инфинитива на спомагателния глагол в съчетание с миналото причастие²⁷.

---

²⁴ Прев. е м. – Д. Д.

²⁵ Прев. е м. – Д. Д.

²⁶ Видяхме, че за акционна-резултативна парадигма в пределите на инфинитива може да се говори и в английския език (*to love – to have loved*).

²⁷ Акционна-резултативно противопоставяне се наблюдава и в рамките на инфинитивните пасивни форми (вж. по-нататък в четвърта глава в 3. Морфологичната категория *състояние на действието* и *злог* в българския и в немския език).

Ще отбележим граматичната категория статус като релевантна и за немските инфинитивни форми (противопоставят се грамемите положителен и отрицателен статус).

Срв.: *Ich bedauere es sehr, den Lehrer getroffen zu haben* (Много съжалявам, че съм срещнал / срещнах учителя).

Ich bedauere es sehr, den Lehrer nicht getroffen zu haben (Много съжалявам, че не съм срещнал / не срещнах учителя).

Разбира се, типични за резултативните инфинитиви в немския език са и категориите *състояние на действието* (акционни и резултативни форми) и *залог* (активни и пасивни форми).

В Глава трета (*Релацията резултативност – свършен вид в съпоставителен аспект*) са разгледани езиковите средства, изграждащи функционално-семантичните полета на перфективността в трите западни езика в съпоставка с българския език. Преди това обаче са направени кратки теоретични уточнения, свързани с въпроса за спецификата на аспектиалността като функционално-семантична категория. В изследванията на А. В. Бондарко функционалната граматика се определя като съчетаваща два подхода – от форма към значение (традиционен подход) и противоположен – от значение към форма²⁸. Именно на основата на втория подход може да се изследва дадено значение (в случая *перфективността*) в езици, в които липсват граматични маркери (грамеми), чрез които семантиката да бъде изразена. Ето защо за аспектиалност се говори и в езици, в които липсват опозиции от типа *пия ~ изпия ~ изпивам*. Значението на българския свършен вид е открито от резултативната семантика и посредством теорията за композиционния вид²⁹.

Примерите в изложението, както и ексцерпираният материал в приложението показват, че посредством резултативни форми може да се изрази не само перфективно аспектиално значение, но и имперфективно / итеративно.

Срв.: *Il n'a jamais regardé une étoile. Никого не е поглеждал* (итератив) *звезда. Noch nie hatte er einen Stern gesehen. He has never looked at a star*³⁰. Френската, българската и английската резултативна форма е перфект, а немската резултативна форма е плусквамперфект.

---

²⁸ Вж. Бондарко 2001.

²⁹ Вж. Кабакчиев 1992, 2000.

³⁰ Примерите са от „Малкият принц“.

В последната глава (*Релацията състояние на действието – залог в съпоставителен аспект*) са представени в сбит вид залоговите значения в трите западни езика в съпоставка с българския език. Интерес представляват акционнно-резултативните противопоставяния, които се наблюдават в българския език в рамките на пасивността (между старадателния залог и т.нар. възвратен пасив, който все пак не е достигнал в пълна степен граматикализацията си). С. Ботева аргументира наличието на два пасива във френски език, като посочва, че разликата между обикновения пасив, образуван с *être*, и възвратния пасив се състои в същността на процеса, който се представя. Посредством пасивната възвратна форма³¹ „се набляга върху самото протичане, осъществяване на процеса“ (Ботева 2000: 55), т.е. изразяването има акционен характер. Чрез пасивната форма³² *съм* + миналото причастие „процесът се разглежда от гледна точка на резултативния му характер“ (пак там).

Пасивно изразяване със *se*

Cependant, sous la pluie des pensums, l'ordre peu à peu se rétablit dans la classe, et le professeur, parvenu à saisir le nom de Charles Bovary, se l'étant fait dicter...

(Gustave Flaubert)

*Все пак, под дъжд от наказания редът полека-лека **беше въдворен (резултативен плусквамперфект)** и учителят, успял най-сетне да схване името на Шарл Бовари – след като го накара да му го диктува...*

(прев. Константин Константинов 1949)

Преводът би могъл да се осъществи и с възвратна конструкция на български език по следния начин: „*Все пак, под дъжд от наказания малко по малко редът в клас **се въдвори...***“

К. Зомерфелд и Г. Щарке подчертават процесуалния характер на същинския пасив / процесуалния пасив (Vorgangspassiv) в немския език. Пасивът на състоянието (Zustandspassiv) според тях „не индикира никакъв процес (следователно не е синоним на актива и същинския пасив), а по-скоро установено състояние, резултат на предишно действие“ (Sommerfeldt, Starke 1998: 81). Вероятно поради процесуалния характер на немския същински пасив рефлексивния пасив се разглежда като негов вариант. Той е от

³¹ Възвратна глаголна синтагма у С. Ботева. Авторката разглежда възвратния пасив като съчетание от глагол и възвратно местоимение.

³² У авторката синтагма.

вида Die Tür öffnet sich – Вратата се отваря (вж. Петков, Димова, Сливкова-Щайнкюлер, Денчева, Игла 2002: 123).

Интерес представлява езиковият пренос на пасивните английски инфинитиви.

1) прост инфинитив – *to be invited*;

Срв.: *I would like Mary to be invited by him* (Бих искала Мари да **бъде поканена** от него). Българският преводен аналог на английската нефинитна форма *to be invited* е спрегаема глаголна форма – *бъде поканена* (= *е поканена*).

2) перфектен инфинитив – *to have been fired*:

Срв.: *Peter appears to have been fired* (Петър, **изглежда, е уволнен**).

В случая се набелязва формална междуезикова асиметрия. Българските функционални съответствия на английските инфинитивни пасиви в посочените два примера са страдателни форми в перфект.

В заключителната част на дисертационния труд са представени основните изводи, до които достигнахме в хода на научния анализ.

1. На практика това, което най-много отличава френското *passé composé* (PC) от българския перфект, е двувидовата му темпорална реализация (сегашно резултативно; аорист). Потенциалът на френското PC да изразява резултативна семантика го сближава с българския перфект и го превръща в частичен негов еквивалент. Изобщо всички глаголни форми, съдържащи минало причастие – *passé composé*, *plus-que-parfait*, *passé antérieur*, *futur antérieur*, *conditionnel passé*, включително т.нар. минал инфинитив, експлицират резултативна семантика.
2. Немските перфектни форми също не са изцяло аналогични на българските. Налице са например някои модални експликации на перфекта, които на български език се предават с бъдеще резултативно време. Забелязват се и сходства по отношение на презентноперфектните модални експликации в междуезиков план. Обуславящ фактор за изразяване на предположителна семантика посредством перфектни форми в българския език е омонимията в глаголната парадигма. Става въпрос за пълното препокриване на формите на изявителния перфект и на конклузивния аорист, които могат да се разшифроват единствено на контекстово ниво. Немската глаголна парадигма притежава повествователно минало време, т.нар. претеритум, макар перфектът да функционира с висока честота със значението предходност в

езика. Разликата между романското минало време (*passé simple*) и немския претеритум се състои в това, че немската наративна форма намира по-широка употреба поради липсата на имперфект³³ (вече беше уточнено, че във френския език има отделна имперфектна грамема). Немският претеритум може да се преведе на български език с аорист, с имперфект, а също и с преизказни форми.

3. В дефинициите на английския сегашен перфект резултативната семантика присъства почти без изключения. Наред с нея се посочват още потенциалът на перфекта да експлицира преживяно събитие / придобит опит, да означава събитията като постоянна ситуация или пък да индикира събития от близкото минало. Резултативността (перфектността – у автора) като граматикализирано значение в английския език е засвидетелствана още през 1959 г. в разработките на А. И. Смирницки. При това семантиката е тясно свързана с партиципиалната форма *Past Participle* (миналото причастие / причастие второ (както го нарича руският учен). Още веднъж ще припомним, че в действителност спомагателният глагол при финитните резултативни форми сигнализира само време, лице и число, докато резултативността се експлицира от миналото причастие.
4. Както в българския език, така и в останалите три западни езика резултативността е граматикализирано значение, или маркираната грамема (*tombé, fallen, gefallen* – паднал, *broken, gebrochen* – разбит / счупен др.) в пределите на причастната категория състояние.
5. Следва да обобщим формалния аспект на проблема, или по какъв начин се сигнализира значението резултат от действие. От изложението стана ясно, че като единствен формален показател в българския език К. Куцаров фиксира еловата морфема (-л). Статутът на „адективизиращата морфема“ към съвременния етап на развитието на езика има амбивалентен характер. Когато причастието се употребява самостоятелно, морфемата се разчита като суфикс за образуване на минало свършено деятелно причастие, когато обаче партиципиалната форма е част от състава на сложна вербална форма, еловата морфема се означава като резултативна флексия. Извеждайки на преден план факта, че акционно-резултативната парадигма е по същество партиципиална и резултативното изразяване е налице във всички

---

³³ Като отделна грамема.

функции на миналото свършено деятелно причастие, допускаме, че морфемата е по-скоро със синкретичен характер и изразява паралелно две функции в различните си употреби. Ако направим аналогия с итеративната морфема *-ва* (и нейните аломорфи – *купУВАм, изгрЯВАм, изяждАм*), която има релационна, но и деривационна същност, бихме могли да допуснем, че еловата морфема в аористното причастие също съчетава граматична и лексикална функция. В такъв случай понятието суфиксоид (полусуфикс)³⁴ в известна степен може да се окаже релевантно и за еловата морфема³⁵.

6. Това, което можем да заключим от наблюденията върху инфинитивните резултативни форми във френски, немски и английски, е, че формални индикатори на резултативното значение и в този случай са морфемите, с които се образува миналото (резултативното) причастие. Нужно е да споменем отново, че функционален еквивалент на резултативните инфинитиви в българския език не е само перфектът.
7. Видяхме, че за разлика от българския език, в който са налични две отделни грамеми – *резултативност* и *свършен вид*³⁶, принадлежащи към различни категории, във френския, в английския и в немския език същински аналог има единствено резултативността. Поради липсата на граматични експликатори на перфективна семантика в тези езици³⁷ лингвистите често осмислят резултативните (перфектните) форми като аспектиални и ги отъждествяват със значението свършен вид.
8. Партиципиалната пасивност в междуезиков план е нееднотипна. В българския език морфемите *-н, -т*, с които се образуват миналите страдателни причастия, индикират страдателен залог. Френската, английската и немската партиципиална система, от друга страна, не диференцират отделни минали причастия³⁸ (страдателни и деятелни).

---

³⁴ Повече за същността на суфиксоида *-ва* виж. у Чакърова (Чакърова 2019).

³⁵ Трябва да се има предвид, че морфемата е полифункционална и се реализира още като маркер на преизказността (*Мария заспаЛа рано тази вечер*). Среща се и в аористните конклузивни форми (*Предполага се, че е заспаЛа рано тази вечер*).

³⁶ Като корелат на несвършения вид в границите на лексикално-граматичната категория *вид на глагола*.

³⁷ Граматични аналози за изразяване на семантиката на българските глаголни видове в английския език имат единствено имперфективите.

³⁸ Като форма.

В дисертационния труд са обособени две приложения. Първото (Приложение № 1) представлява извадка на всички резултативни форми от оригиналния текст на френски език на „Малкият принц“ и преводните им съответствия на български, немски и английски език. С оглед на разбирането ни, че акционнорезултативната опозиция по същество е преди всичко партиципиална, резултативните форми са разпределени в три таблици. В първата са поместени резултативните френски причастия (миналите причастия) и преводните им лингвистични аналози; във втората са ексцерпирани резултативните и акционните френски инфинитиви, имащи резултативни лингвистични еквиваленти в езиците, които са обект на проучване; третата таблица съдържа всички финитни резултативни форми³⁹ (в това число и страдателни резултативни форми) от книгата на Екзюпери в съпоставителен план. В отделна графа в трите таблици е представена аспектуалната характеристика (перфективност / имперфективност) на изведените резултативни форми. В изложението на Глава трета (*1. Морфологичната категория състояние на действието и аспектуалността. Оразличаване на понятията резултативност и свършен вид*) са направени препратки към Таблица №3, чрез които се илюстрира възможността в контекста на перфектните форми да се експлицира аспектуалното значение имперфективност. Второто приложение (Приложение № 2) представлява анализ на резултативните форми в „Малкият принц“, който е онагледен с различни графики, обобщаващи наблюденията и изводите ни.

---

³⁹ Нужно е да уточним, че са ексцерпирани единствено френските перфектни форми (*passé composé*), които функционират в произведението като перфектна грамема.

Цитирана в автореферата литература

Бондарко 2001: Бондарко, А. В. *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии*. 2-е изд. Москва, 2001.

Ботева 2000: Ботева, С. *Глаголът във френския и българския език. Функционално-семантична граматика*. София: ИК "Колибри", 2000.

Востоков 1831: Востоков, А. Х. *Русская грамматика*. Санкт Петербург: въ Типографии И. Глазунова, 1831.

Герджиков 1973: Герджиков, Г. За спорните въпроси на българската темпорална система. // *Известия на Института за български език*, кн. 22, 125 – 150.

Добрев 1973: Добрев, И. Произход и значение на старобългарския перфект. // *Известия на Института за български език*, кн. 22, 3 – 20.

Кабакчиев 1992: Кабакчиев, Кр. *Видът в английския език*. София: "Албо", 1992.

Кабакчиев 1998: Кабакчиев, Кр. *Английска граматика. Основни проблеми за българите, изучаващи английски език*. София: АИ "Проф. Марин Дринов", 1998.

Кодухов 1974: Кодухов, В. И. *Общее языкознание*. Москва: "Высшая школа", 1974.

Куцаров, И. 2007: Куцаров, И. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив: УИ "Паисий Хилендарски", 2007.

Куцаров, К. 2012: Куцаров, К. *Българското причастие*. Пловдив: УИ "Паисий Хилендарски", 2012.

Куцаров, К. 2019, ръкопис: Куцаров, К. Българските лексемни класове и учението за частите на речта. Дисертация за придобиване на научната степен „доктор на науките“, 2019.

Маровска 2005: Маровска, В. *Новобългарският перфект*. София: "Ромина", 2005.

Момчилов 1847: Момчилов, И. *Писменица на славянския език*. Белград, 1847.

Пашов 1976: Пашов, П. Българските глаголни времена (За основните им значения и онагледяването им със схеми и формули). // *Помагало по българска морфология. Глагол*. Под ред. на Руселина Ницолова и Петър Пашов. София: Издателство "Наука и изкуство", 1976, 186 – 209.

Петков 1994: Петков, П. *Съпоставително изследване на глаголните времена в немския и българския език*. София: УИ "Св. Климент Охридски", 1994.

Петков, Димова, Сливкова-Щайнкюлер, Денчева, Игла 2002: Петков, П., А. Димова, Д. Сливкова-Щайнкюлер, Е. Денчева, Б. Игла. *Немска граматика в съпоставка с граматиката на българския език (с новия правопис)*. Под научната редакция на проф. д-р Павел Петков. София: "Фабер", 2002.

Смирницки 1959: Смирницкий, А. И. *Морфология английского языка*. Москва: "Литературы на иностранных языках", 1959.

Станков 1969: Станков, В. *Българските глаголни времена*. София: "Наука и изкуство", 1969.

Стойчев 2016: Стойчев, Ст. Рефлексите на перфекта в съвременния български език и техните функционални еквиваленти в съвременния чешки език. // *Ното bohemicus*, брой: 1 – 2, 32 – 47.

Трифонов 1905: Трифонов, Ю. Синтактични бележки за съединението на минало действително причастие с глагола съм в новобългарския език. // *Периодично списание на БКД*, том 66, кн. 3 – 4, 155 – 192.

Чакърова 2019: Чакърова, Кр. За един специфичен казус в съвременното българско словообразуване. *Научни трудове на Съюза на учените в България, Пловдив. Серия А. обществени науки, изкуство и култура*, 5., 41 – 44.

Bybee, Perkins, Pagliuka 1994: Bybee, J., R. Perkins, W. Pagliuka. *The Evolution of Grammar. Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1994.

Comrie 1976: Comrie, B. *Aspect*. United Kingdom: Cambridge University Press, 1976.

Dahl 1985: Dahl, Ö. *Tense and aspect systems*. New York: Basil Blackwell, 1985.

Delahunty, Garvey 1994: Delahunty, G., J. Garvey. *Language, grammar, communication. A Course for Teachers of English*. New York: R. R. Donnelley and Sons Company, 1994.

Fenn 1987: Fenn, P. *A Semantic and Pragmatic Examination of the English Perfect*. Tübingen: Gunter Narr Verlag Tübingen, 1987.

Helbig, Buscha 2001: Helbig, G., J. Buscha. *Deutsche grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin und München: Langenscheidt, 2001.

Imbs 1981: Imbs, P. *Les categories temporelles du verbe // L'emploi des temps verbaux en francais moderne*. Paris, 1960, 11 – 17. // П. Й. Христов, *Христоматия по съвременен френски език*. Велико Търново: ВТУ "Кирил и Методий", 76–85.

Kabakčiev 2000: Kabakchiev, Kr. *Aspect in English. A “Common-Sense” View of the Interplay between Verbal and Nominal Referents*. Dordrecht: Kluwer, 2000.

Sommerfeldt, Starke 1998: Sommerfeldt, Karl-Ernst, G. Starke. *Einführung in die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache.3., neu bearbeitete Auflage unter Mitwirkung von Werner Hackel*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Verkuyl 1972: Verkuyl, H. *On the Compositional Nature of Aspects*. // *Foundations of Language*, supplementary series, Vol. 15, D. Dordrecht: Reidel Publishing Company, 1972.

Електронни източници

Алексова, http2: Алексова, Кр. *Проблемът за неутрализацията на темпоралните опозиции и смяната на гледната точка в българското сложно изречение в преподаването на български език на чужденци, говорещи френски език*. Изтеглено на 10 декември 2019 от academia.edu:https://www.academia.edu/30708894/ПРОБЛЕМЪТ_ЗА_НЕУТРАЛИЗАЦИИТ_Е_НА_ТЕМПОРАЛНИТЕ_ОПОЗИЦИИ_И_СМЯНАТА_НА_ГЛЕДНАТА_ТОЧКА_В_БЪЛГАРСКОТО_СЛОЖНО_ИЗРЕЧЕНИЕ_В_ПРЕПОДАВАНЕТО_НА_БЪЛГАРСКИ_ЕЗИК_НА_ЧУЖДЕНЦИ_ГОВОРЕЩИ_ФРЕНСКИ_ЕЗИК .

Azzopardi, Bres 2017: Azzopardi, S., J. Bres. *Le système temporel et aspectuel des temps verbaux de l'indicatif (en français)*. Retrieved janvier 4, 2020, from ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/320407142_Le_systeme_temporel_et_aspectuel_des_temps_verbaux_de_l'indicatif_en_francais.

Bäuerle 2015: *Das deutsche Perfekt*. Retrieved 9. 12. 2018, from ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/281209575_Das_deutsche_Perfekt

Descles, Guentchéva 2003: Descles, J., Z. Guentchéva. *Comment déterminer les significations du passé composé par une exploration contextuelle?* Retrieved janvier 4, 2020, from:ResearchGate:https://www.researchgate.net/publication/270987286_Comment_determiner_les_significations_du_passe_compose_par_une_exploration_contextuelle.

Krause 2007: Krause, H. *Semantik des deutschen Perfekts. Probleme und Analysevorschlage*. Retrieved 9. 12., 2018, from www.urz.uni-leipzig.de: <http://home.uni-leipzig.de/doelling/semzirkpdf/krause1a.pdf>.

Ексерпирани източници

Antoine de Saint-Exupéry. *Le Petit Prince.* Двуетична. *Малкият принц.* София: ИК „Веси“, 2015.

Antoine de Saint-Exupéry. *The Little Prince.* Двуетична. *Малкият принц.* София: ИК „Веси“, 2016.

Antoine de Saint-Exupéry. *Der Kleine Prinz.* Двуетична. *Малкият принц.* София: ИК „Веси“, 2016.

Gustave Flaubert. *Madame Bovary.* Paris: “Bookking Internationa”, 1993.

Константин Константинов (прев.). Гюстав Флобер. *Мадам Бовари.* Том първи, 1949.

<<<https://chitanka.info/text/14997>>>

Публикации по темата на дисертационния труд

1. **Димитрова 2018 а:** Димитрова, Д. За някои морфологични категории на българския и френския глагол – съпоставителни аспекти // *Словото – идеи, идеали, утопии. Сборник с доклади от Деветнадесетата национална конференция за студенти и докторанти*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2018, 119 – 129.
2. **Димитрова 2018 б:** Димитрова, Д. За грамемите резултативност и свършен вид в българския език и преводните им аналози във френския език // *Научни трудове. Филология. Чуждоезикова лингвистика. Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“*, том 55, кн. 1, сб. Б. Пловдив, 2018, 322 – 333.
3. **Димитрова 2019 в:** Димитрова, Д. Към въпроса за страдателния залог в българския и немския език. // *България и европейското културно наследство. Сборник с доклади от V международна интердисциплинарна конференция за студенти и докторанти, Виена, декември 2018*. София, 2019, 64 – 73.
4. **Димитрова 2019 д:** Димитрова, Д. Рецензия: К. Kabakčiev. An English Grammar: Main Stumbling Blocks for Bulgarians Learning English. Stuttgart: Mariana Kabakchiev Verlag, 2017. 592 p. // *Съпоставително езикознание, XLIV, 2019, № 4*, 122 – 126.
5. **Димитрова 2020:** Димитрова, Д. Граматични и функционално-семантични еквиваленти на българските грамеми резултативност и свършен вид в английския език. // *Verba iuvenium. Словото на младите. Годишник на Националната научна конференция за студенти и докторанти, брой 2*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2020 (под печат).

Справка за научните приноси на дисертационния труд

1. Дисертационният труд е първото контрастивно изследване на български език, в което темата за резултативността се разглежда неординарно – в контекста на нефинитните форми. Сравнителният анализ стъпва на иновативната теза в българистиката на К. Куцаров, който извежда резултативността от пределите на финитната парадигма и я разглежда като маркирана грамема в рамките на партиципиалната категория *състояние на действието*.
2. Изследването е важно за теорията на превода, тъй като са потърсени българските функционални съответствия на френските, немските и английските перфектни форми и инфинитивни резултативни конструкции. На места са допълнени теоретичните модели на изследователите на перфектността в западноевропейските езици, като са направени собствени наблюдения и изводи. При представянето на концепцията на А. И. Смирницки е посочен и статусът като обща категория за финитните и нефинитните форми. Приложени са графични модели, в които са поместени времевите форми (перфектни – неперфектни) от немската и френската темпорална система. За целта е използван стереометричният модел на А. И. Смирницки за английската вербална система, но е модифициран с оглед на спецификите на френския и немския език. Предложени са алтернативни названия на френските времена, които изтъкват граматикализираните значения на френския глагол.
3. Отчетливо разграничени са понятията перфектност и перфективност.
4. Посочени са формалните показатели (експлицитните морфеми) на резултативността в сравняваните езици.
5. Като приносен резултат от проучването се открояват приложенията. Екскерпирани са всички резултативни форми (партиципиални, резултативни инфинитиви и финитни резултативни форми) от „Малкият принц“ на Екзюпери и са представени в съпоставка с преводите им на останалите три езика. В допълнение е посочена аспектуалната характеристика на резултативните форми, с която се аргументира позицията, която отстояваме в третата част на изследването, а именно, че между

перфектност и перфективност няма тъждество. Предложили сме графики, които статистически обобщават изводите.